

УДК 342.1

Конституційна скарга в Україні: теоретичні та практичні питання визначення і застосування

О. О. Кравець,

кандидат юридичних наук,

суддя Приморського районного суду м. Одеси

Досліджується питання правової природи та ефективності інституту конституційної скарги в Україні, запровадженого змінами до Конституції України, та практика Європейського суду з прав людини з цього питання, як засіб реалізації принципу верховенства права.

Ключові слова: верховенство права, конституційна скарга, право на правову допомогу, захист прав людини, конституційне провадження.

Kravets Oleksandr. Constitutional complaint in Ukraine: theoretical and practical questions for definition and application

The issue of the legal nature and effectiveness of the constitutional complaint institute in Ukraine, introduced by the changes to the Constitution of Ukraine, and the practice of the European Court of Human Rights on this issue as a means of implementing the rule of law principle are considered.

Key words: rule of law, constitutional complaint, right to legal aid, protection of human rights, constitutional proceeding.

Згідно із ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі

© Кравець Олександр Олександрович – кандидат юридичних наук, суддя Приморського районного суду м. Одеси

Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Відповідно до ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України)¹ та ч.1 ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року² суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. застосовує цей принцип з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

В умовах конституційно-правової реформи в Україні забезпечення реалізації принципу верховенства права з метою захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та законних інтересів, насамперед при здійсненні правосуддя, є основним напрямом сучасного державного будівництва.

У зв'язку із запровадженням інституту конституційної скарги в ст. 151-1 Закону України від 2 червня 2016 року «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»³ об'єктивується та актуалізується необхідність проведення теоретико-прикладного дослідження ефективності цього конституційно-правового інституту, з точки зору практики ЄСПЛ відносно його застосування як засобу юридичного захисту.

Інститут конституційної скарги вже був об'єктом дослідження таких вітчизняних учених, як Ю. Барабаш, П. Євграфов, В. Кампо, М. Козюбра, А. Крусян, В. Лемак, О. Петришин, В. Погорілко, М. Савенко, М. Савчин, А. Селіванов, В. Скомороха, О. Скрипнюк, І. Сліденко, О. Совгира, А. Стрижак, В. Тацій, І. Тимченко, В. Тихий, П. Ткачук, Т. Цимбалістий, В. Шаповал, С. Шевчук, І. Юрійчук, В. С. Пирогов, І. С. Щebetун та ін.

Але, на нашу думку, потребують додаткового дослідження питання, що пов'язані із з'ясуванням основних напрямів впливу цього інституту на суспільні відносини в Україні, а також проблеми визначення його місця в системі юридичних гарантій прав та свобод особи, особливо з огляду на обрання Україною вектора, в основі якого лежить концепція демократизації суспільних інститутів, імплементації міжнародних дого-

¹ Кодекс адміністративного судочинства України в редакції 15.12.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

² Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/ed20121202>.

³ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.

ворів у законодавство України та способів його тлумачення на відповідність Основному Закону, пошуку оптимальної національної моделі, яка забезпечить реалізацію ключової функції телеологічної феноменології конституційної скарги – ефективного захисту основних прав та свобод особи засобами конституційного правосуддя.

Вітчизняні фахівці В. С. Пирогов і І. С. Щebetун у статті «Конституційна скарга та її місце у механізмі захисту прав і свобод людини» дійшли висновку, що основним функціональним напрямом інституту конституційної скарги виступає визначення останньої як інструмента впливу особи на систему права та державну політику. Адже за умови задоволення зазначеної скарги стає можливим вилучити з масиву юридичних норм, закріплених державою в законодавстві, ті, які скасовують або обмежують права людини, тобто які за своїм змістом є неправовими. Звідси забезпечення можливості особи брати активну участь у контролі за діяльністю вищих органів державної влади, яка реалізується у відповідних правових формах, дає підстави для визнання конституційної скарги одним із сучасних інститутів демократії⁴.

Важливою функцією конституційної скарги, особливо в контексті принципу прямої дії норм Конституції, є переведення конституційних положень, які визначають зміст фундаментальних прав людини і громадянина, із категорії декларативних та ілюзорних в розряд практичних та ефективних, у спосіб надання Конституційним Судом їх тлумачення у процесі розгляду конституційних скарг. Слід також визначити функцію конституційної скарги щодо формування доктрини захисту прав людини засобами конституційного контролю, адже під час розгляду та вирішення справ за конституційними скаргами Конституційний Суд формуватиме правові позиції, які закладатимуть підвалини для наукових досліджень у сфері захисту основних прав людини, визначення їх змісту, реалізації гарантій тощо⁵. Авторами

Наведеними вище вченими запропоновано таку класифікацію функцій інституту конституційної скарги – за критерієм впливу суб'єктів права: 1) суб'єктивні; 2) об'єктивні.

До суб'єктивних функцій вони пропонують віднести: а) захист прав та свобод людини; б) вирішення конституційно-правових спорів.

Об'єктивними функціями вважаються такі: а) формування доктрини захисту прав людини засобами конституційного контролю; б) надання Конституційним Судом практичного змісту основним правам та свободам у спосіб здійснення тлумачення відповідних положень Основного Закону

⁴ Пирогов В. С., Щebetун І. С. Конституційна скарга та її місце у механізмі захисту прав і свобод людини. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Т. 1. № 10. С. 58.

⁵ Там само.

України, що їх визначають; в) забезпечення становлення та розвитку конституційної демократії; г) залучення громадян до управління державними справами (інструмент демократизації суспільства)⁶.

Для глибшого розуміння трансформації системи захисту прав і свобод людини і громадянина вважаємо за необхідне звернутися до правової регламентації здійснення судочинства судами загальної юрисдикції.

Так, відповідно до ст. 8 Конституції України, ст. 6 КАС України (надалі будемо для зручності використовувати для прикладів норми КАС України, що є аналогічними нормам інших процесуальних кодексів. – Авт.) та ч.1 ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, – застосовує цей принцип з урахуванням судової практики ЄСПЛ.

Крім того, згідно із ст. 7 КАС України суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Суд застосовує інші правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України. У разі невідповідності правового акту Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту, суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу, або положення відповідного міжнародного договору України.

Наведені вище положення відповідають положенням ст. 9 Конституції України та узгоджуються із правовими нормами, що містяться у ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року⁷, згідно з якими чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства, а якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Згідно із ст. 14 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

⁶ Пирогов В. С., Щербетун І. С. Конституційна скарга та її місце у механізмі захисту прав і свобод людини. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Т. 1. № 10. С. 59.

⁷ Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

їхніми державами-членами, з іншої сторони, вчиненої в частині політичних положень (преамбула, стаття 1, розділи I, II, VII) від 21 березня 2014 року в м. Брюсселі та у частині торговельно-економічних і галузевих положень (розділи III, IV, V, VI) 27 червня 2014 року в м. Брюсселі⁸, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»⁹, в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки, Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та зміцненню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво спрямовується, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод.

Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року¹⁰ (далі – Конвенція, ЄКПЛ), що була ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року¹¹, відповідно до ст. 9 Конституції України, є частиною національного законодавства.

Стаття 13 Конвенції прямо закріплює обов'язок держави, передбачений ст. 1 Конвенції, захищати права людини, передусім у межах власної правової системи, та вимагає від держав національного засобу юридичного захисту, який би забезпечував вирішення по суті поданої за Конвенцією «небезпідставної скарги», та надання відповідного відшкодування (див. справу «Кудла проти Польщі» (Kudla v. Poland) [GC], № 30210/96, п. 152, ECHR 2000-XI¹² та п. 63-65 рішення ЄСПЛ у справі «Юрій

⁸ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, вчинену у частині політичних положень (преамбула, стаття 1, розділи I, II, VII) від 21 березня 2014 року в м. Брюсселі та у частині торговельно-економічних і галузевих положень (розділи III, IV, V, VI) 27 червня 2014 року в м. Брюсселі. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

⁹ Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18.

¹⁰ Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

¹¹ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80.

¹² Рішення ЄСПЛ у справі «Кудла проти Польщі» (Kudla v. Poland) [GC], № 30210/96, п. 152, ECHR 2000-XI. URL: http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=327.

Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04), яке набуло статусу остаточного від 15 січня 2010 року¹³).

Необхідно акцентувати увагу на тому, що зміст зобов'язань Договірних держав за ст. 13 Конвенції залежить від характеру поданої заявником скарги. При цьому «ефективність» «засобу юридичного захисту» у значенні цієї статті не залежить від визначеності сприятливого для заявника результату. Водночас засіб юридичного захисту, якого вимагає ст. 13, має бути ефективним як з практичної, так і з правової точки зору, тобто таким, що або запобігає стверджуваному порушенню чи його повторенню в подальшому, або забезпечує адекватне відшкодування за те чи інше порушення, яке вже відбулося. Навіть якщо якийсь окремий засіб юридичного захисту сам по собі не задовольняє вимоги ст. 13 Конвенції, задоволення її вимог може забезпечуватися за допомогою сукупності засобів юридичного захисту, передбачених національним законодавством (див. згадане вище рішення у справі Кудли, п. п. 157-158; та рішення у справі «Вассерман проти Росії» (№ 2) (Wasserman v. Russia) (no. 2), № 21071/05, п. 45, від 10 квітня 2008 року¹⁴).

Отже, враховуючи вищенаведені законодавчі норми та практику ЄСПЛ, що є джерелом національного права, вважаємо за доцільне до суб'єктивних функцій додати таку, як забезпечення Конституційним Судом тлумачення відповідних положень Основного Закону України у спосіб, що призводить до наслідків, сумісних з принципами Конвенції, з точки зору тлумачення їх у світлі практики ЄСПЛ (див. рішення у справі «Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy) (№ 1) [ВП], № 36813/97, пункти 190 та 191, ECHR 2006-V¹⁵ та п. 52 Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Щокін проти України» (заяви №№ 23759/03 та 37943/06), від 14 жовтня 2010 року, яке набуло статусу остаточного 14 січня 2011 року¹⁶).

На думку В. С. Пирогова і І. С. Щebetуна, з якою неможливо не погодитися, пріоритетною функцією конституційної скарги є саме правоза-

¹³ Рішення ЄСПЛ у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04), п. 63-65, яке набуло статусу остаточного від 15 січня 2010 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479;

¹⁴ Рішення ЄСПЛ у справі «Вассерман проти Росії» (№ 2) (Wasserman v. Russia) (no. 2), № 21071/05, п. 45, від 10 квітня 2008 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2221071/05%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-85833%22%5D%7D>.

¹⁵ Рішення ЄСПЛ у справі «Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy) (№ 1) [ВП], № 36813/97, пункти 190 та 191, ECHR 2006-V. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Scordino%20v.%20Italy%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%5D,%22CHAMBER%22%5D%7D,%22itemid%22:%5B%22001-61973%22%5D%7D>.

¹⁶ Рішення ЄСПЛ у справі «Щокін проти України» (заяви №№ 23759/03 та 37943/06), від 14 жовтня 2010 року, яке набуло статусу остаточного 14 січня 2011 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858.

хисна, оскільки тільки до Конституційного Суду можна оскаржити закон, який стосується винятково основних прав і свобод громадян, закріплених Конституцією¹⁷.

Але не слід забувати, що основні права і свободи громадян, закріплені Конституцією, у переважній більшості кореспондуються з аналогічними правами та основоположними свободами людини, закріпленими, у тому числі, у Конвенції від 4 листопада 1950 року, щодо дотримання яких Україна прийняла на себе відповідні міжнародні зобов'язання, ставлячи їх вище за національний закон.

На думку С. В. Шевчука, підстави для узгодження й діалогу із цією поважною європейською інституцією (ЄСПЛ) ми (КСУ) вже створили шляхом формулювання та застосування принципу дружнього ставлення до міжнародного права. Відповідно до нього практика тлумачення і реалізації конвенційних прав ЄСПЛ має враховуватися при розгляді справ у порядку конституційного судочинства у випадку, коли конституційні права кореспондуються з відповідними конвенційними правами. Це було вперше сформульовано у рішенні КС України від 1 червня 2016 року № 2-рп¹⁸, а також отримало повторне застосування у рішенні від 8 вересня 2016 року № 6-рп¹⁹.

Необхідно зазначити, що саме використанням цього принципу було закладено доктринальну основу для конституційної скарги.

Водночас С. В. Шевчук зауважив, що застосування принципу дружнього ставлення до міжнародного права не означає, що все, що приймає ЄСПЛ, є найважливішим, але усталена практика тлумачення Конвенції є частиною конституційного права, а якщо судді, застосовуючи конституційні положення, інтерпретують їх усупереч практиці ЄСПЛ, вони порушують Конституцію²⁰.

¹⁷ Пирогов В. С., Щebetун І. С. Конституційна скарга та її місце у механізмі захисту прав і свобод людини. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Т. 1. № 10. С. 60.

¹⁸ Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року №2-рп, у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858.

¹⁹ Рішення Конституційного Суду України від 8 вересня 2016 року №6-рп у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-16>.

²⁰ Суддя Конституційного Суду України Станіслав Шевчук: «Суди загальної юрисдикції часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав та застосовують лише закони»: інтерв'ю щотижневику «Закон і бізнес». № 48 (1294). 26.11–02.12.2016. URL:

Тому, погоджуючись із висновком В. С. Пирогова і І. С. Щебетуна про те, що фактично конституційна скарга є ефективним процесуальним засобом для захисту основних прав і свобод громадян, оскільки на відміну від інших скарг та позовів рішення по конституційній скарзі має не індивідуальний, а загальний характер, тобто поширюється на всіх осіб, права яких можуть бути порушені дією неконституційного акту²¹, слід додати, що вона також стає механізмом реалізації міжнародних зобов'язань держави.

Вищевказаний висновок також впливає зі змісту вимог ст. 15 та 16 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року, згідно з якими чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права, а міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, інші органи державної влади, до відання яких віднесені питання, що регулюються міжнародними договорами України, забезпечують дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України, стежать за здійсненням прав, які випливають з таких договорів для України, і за виконанням іншими сторонами міжнародних договорів України їхніх зобов'язань.

Ще у 2016 році В. В. Лемак у статті «Конституційна скарга: досвід держав Центральної Європи і можливі уроки для України», що була опублікована у журналі «Публічне право» № 4 (24) (2016)²², зазначав, що запропонована в проекті змін і доповнень до Конституції України модель конституційної скарги є унікальною на тлі відповідного досвіду держав Центральної Європи та відрізняється від нього (як і від позиції Венеціанської комісії) за низкою основних ознак. По-перше, вона характеризується частковим характером з огляду на суб'єкт її подання (лише фізичні особи) та на предмет оскарження (питання конституційності лише законів України); по-друге, мета конституційної скарги не пов'язана із захистом саме основних прав людини; по-третє, запропоновані зміни до Конституції України не визначають механізму впливу рішення Конституційного Суду за результатами розгляду конституційної скарги на механізм захисту (відновлення) порушеного права особи остаточним судовим рішенням. Такі особливості можуть суттєво ускладнити функціонування цього нового інституту в системі засобів захисту прав людини.

https://zib.com.ua/ua/126549-suddya_ksu_stanislav_shevchuk_suddi_chasto_ne_bachat_fundame.html.

²¹ Пирогов В. С., Щебетун І. С. Цит. праця. С. 59.

²² Лемак В. В. Конституційна скарга: досвід держав Центральної Європи і можливі уроки для України. *Публічне право*. 2016. № 4 (24). С. 49-56.

Значну частину з наведених проблем повинен вирішити новий закон «Про Конституційний Суд України»²³.

Ми вважаємо, що саме проблеми механізму впливу рішення Конституційного Суду за результатами розгляду конституційної скарги на механізм захисту (відновлення) порушеного права особи остаточним судовим рішенням були вирішені внаслідок внесення змін до процесуальних кодексів.

Так, С. В. Шевчук відзначає, що конституційні права і свободи, передбачені в розділі II Конституції України, мають отримати безпосередній захист у судах. Водночас у судів загальної юрисдикції є своя специфіка: вони дуже часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав і свобод та застосовують лише закони. У свою чергу, КС – це суд над законами та іншими нормативно-правовими актами. Завдяки цій особливості він не є класичним судовим органом, він захищає верховенство Конституції і верховенство установчої влади народу над владою установленою, тобто державною²⁴.

Пізніше, у 2018 році С. В. Шевчук зазначав, що раніше суди могли напряму звертатися до нас (КСУ. – *Авт.*) у разі сумнівів щодо конституційності певної норми і КС міг дати свій висновок, що було особливо важливим, коли спір стосувався доктринальних питань конституційного права. Тепер вони повинні самостійно застосовувати закон з урахуванням норм Конституції, гарантій прав людини, а на такі дослідження у них просто не вистачатиме часу. Основний Закон, його норми мають найвищу юридичну силу. Водночас, крім букви Конституції, є ще її дух, принципи, критерії можливості обмеження прав людини. Це дуже серйозні категорії, якими навряд чи здатні оперувати судді першої інстанції. Та й це не їхня функція. Тож, якщо суддя має сумніви в конституційності норми певного акта, в нього повинна бути процесуальна можливість для безпосереднього звернення до КС²⁵.

У цьому ж контексті В. С. Пирогов і І. С. Щebetун зазначають, що особливість цього інструмента порівняно із захистом прав судами загальної юрисдикції полягає в такому: 1) позиціонування судів загальної юрис-

²³ Про Конституційний Суд: Закон України від 13 липня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

²⁴ Суддя Конституційного Суду України Станіслав Шевчук: «Суди загальної юрисдикції часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав та застосовують лише закони»: інтерв'ю щотижневику «Закон і бізнес». № 48 (1294). 26.11 – 02.12.2016. URL: https://zib.com.ua/ua/126549-suddya_ksu_stanislav_shevchuk_suddi_chasto_ne_bachat_fundame.html.

²⁵ Голова Конституційного Суду України Станіслав Шевчук: «Важко вимагати від простих людей коритися владі закону, якщо він приймається в неконституційний спосіб»: інтерв'ю щотижневику «Закон і бізнес». № 27 (1377). 07.07 – 13.07.2018. URL: https://zib.com.ua/ua/133602-golova_ks_stanislav_shevchuk_vazhko_vimagati_vid_prostih_lyu.html.

дикції у суспільстві як органів, які захищають саме законні права, а не передусім конституційні; 2) нерозуміння переважною більшістю суддів судів загальної юрисдикції правової природи конституційних прав, а також незастосування конституційних принципів та цінностей як норм вищого порядку²⁶.

Ми вважаємо, що наведене формулювання є некоректним, позаяк процесуальне законодавство, що застосовується судами загальної юрисдикції як першої, так й апеляційної та вищої інстанцій, встановлює обов'язок суду при вирішенні справи керуватися принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. При цьому він застосовує цей принцип з урахуванням судової практики ЄСПЛ, що прямо зазначено у ст. 6 КАС України та ч. 1 ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року. Крім того, окремі вимоги, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права, прямо зазначені у ст. 129 Конституції України.

Заперечуючи твердження щодо нерозуміння переважною більшістю суддів судів загальної юрисдикції правової природи конституційних прав, а також незастосування конституційних принципів та цінностей як норм вищого порядку, можна зазначити, що компетентність суддів загальної юрисдикції, у тому числі обізнаність щодо правової природи конституційних прав, що полягає у стандартах поведінки, які вважаються обов'язковими, корисними, доцільними для нормальної життєдіяльності суспільства, та й розкриваються основні принципи взаємовідносин держави і особи, – є конституційною вимогою призначення на посаду судді, відповідно до ст. 127 Конституції України, а зворотні припущення – прямо суперечать вказаній конституційній нормі.

У разі ж необхідності більш глибоких знань у галузі конституційного права, для виконання вимог процесуального законодавства, необхідно забезпечити організацію навчання суддів загальної юрисдикції Національною школою суддів України із залученням фахівців у цій галузі національного права.

Отже, вважаємо за можливе погодитися з тезою С. В. Шевчука про те, що особливістю, якою КСУ відрізняється від судів загальної юрисдикції, є саме компетенція в межах конституційного провадження перевіряти на відповідність Конституції України закони та інші нормативно-правові

²⁶ Пирогов В. С., Щебетун І. С. Цит. праця. С. 59.

акти, які застосовуються та тлумачаться судами загальної юрисдикції при здійсненні правосуддя²⁷.

Крім того, якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії. У такому випадку суд, після винесення рішення у справі, звертається до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акту, що віднесено до юрисдикції Конституційного Суду України (ст. 7 КАС України).

Отже, якщо раніше для вирішення справи по-суті, в порядку адміністративного судочинства, за наявності сумнівів у тому, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд мав попередньо звернутися до Верховного Суду України, який, у свою чергу, мав право звернутися до Конституційного Суду України для вирішення питання щодо конституційності вказаного акту, то зараз питання конституційності має вирішуватися вже після вирішення справи судом, не заважаючи вчасному судовому розгляду (ст. 9 КАС України в редакції, діючої до 15 грудня 2017 року)²⁸.

Вказану новелу можна вважати прогресивною, але застосування цього механізму на практиці викликало у фахівців обґрунтоване питання: чи не підміняє суд загальної юрисдикції Конституційний Суд України, коли доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, без відповідного рішення КСУ?

Підтримуючі вказану новелу, можна зазначити, що вона має суттєво зменшувати кількість звернень до ЄСПЛ щодо порушення ст. 6 ЄКПЛ з питань надмірної тривалості проваджень по справам, а також відповідає логіці як ст. 8 Конституції України, так і ч. 3 ст. 6 КАС України, згідно з якими норми Конституції України є нормами прямої дії, а звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

У якості протилежного доводу можна вказати, що у разі, якщо після постановлення судового рішення судом загальної юрисдикції після розгляду відповідного подання КСУ не визнає, що незастосований судом загальної юрисдикції акт не відповідає Конституції України, то механізм

²⁷ Суддя Конституційного Суду України Станіслав Шевчук: «Суди загальної юрисдикції часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав та застосовують лише закони»: інтерв'ю щотижневику «Закон і бізнес». № 48 (1294) 26.11—02.12.2016. URL: https://zib.com.ua/ua/126549-suddya_ksu_stanislav_shevchuk_suddi_chasto_ne_bachat_fundame.html.

²⁸ Кодекс адміністративного судочинства України в редакції діючої до 15.12.2017 року, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20170803>.

перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами на цей час відсутній, позаяк згідно з ч. 5 ст. 361 КАСУ підставою для вказаного перегляду є тільки встановлена КСУ неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане.

Але не слід забувати про наявність механізмів апеляційного та касаційного оскарження судових рішень суду першої інстанції, тому, незважаючи на певні процесуальні недоліки, враховуючи обережне ставлення до його застосування відповідно до судової практики, вказаний інститут, скоріш за все, є кроком вперед до ефективного захисту прав та свобод людини.

Крім того, після запровадження інституту конституційної скарги КС вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

У зв'язку із наведеним вище не можна повністю погодитись із позицією М. Гецько, який зазначає, що суди загальної юрисдикції також захищають порушені права і свободи громадян, гарантовані не тільки законами, підзаконними актами, але й Конституцією, однак розглянути скаргу з позиції оцінки застосованого або такого, що підлягає застосуванню щодо даного заявника закону на відповідність Конституції, вправі тільки Конституційний Суд²⁹.

Наш підхід відносно несприйняття такої доктринальної позиції обґрунтовується тим, що процесуальні закони, які діють на цей час, вказують, що саме оцінка суду загальної юрисдикції та його висновок про те, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, зобов'язує суд не застосовувати такий закон чи інший правовий акт, а застосовувати норми Конституції України як норми прямої дії.

Однак, як обґрунтовано зазначає М. Гецько, тільки до Конституційного Суду можна оскаржити закон, який стосується виключно основних прав і свобод громадян, закріплених Конституцією, та виключно Конституційним Судом припиняється дія закону, який визнано цим судом неконституційним та таким, що порушує конституційні права і свободи громадян, водночас здійснюється захист прав і свобод не тільки конкретних заявників, а й конституційного правопорядку в цілому.

²⁹ Гецько М. М. та ін. Інститут конституційної скарги як засіб захисту основних прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз; за заг. ред. Гецько М. М., Бисаги Ю. М., Белова Д. М. Ужгород: «Гельветика», 2015. 228 с.

Детальна регламентація вказаного інституту встановлена Законом України «Про Конституційний Суд» від 13 липня 2017 року³⁰ (далі – профільний Закон) та Регламентом Конституційного Суду України, ухваленою на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року³¹ (далі – Регламент).

Так, ст. 55 профільного Закону визначено, що конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

Згідно з профільним Законом, у конституційній скарзі зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства – місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;

3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;

4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;

5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України;

6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

Суб'єктом права на конституційну скаргу (згідно із ст. 56 профільного Закону) є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому

³⁰ Про Конституційний Суд: Закон України від 13 липня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

³¹ Регламент Конституційного Суду України, ухвалений Постановою Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18>.

рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України. До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права. Крім того, Законом зазначається, що конституційну скаргу фізична особа підписує особисто.

Якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені.

Конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа, повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи.

Вказаний механізм загального захисту прав та свобод людини, що виникає внаслідок порушення прав конкретної особи, цілком поєднується із вищезазначеною судовою процедурою, встановленою КАС України, а саме тоді, коли суд всупереч ст. 7 КАС України застосував закон, що порушує Конституцію, а при апеляційному та касаційному переглядах це також не було виправлено, позивач по справі звертається до КСУ із письмовим клопотанням щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

У практиці ЄСПЛ чітко розрізняються правові системи, у яких звернення безпосередньо до Конституційного суду для перевірки конституційності закону є ефективним засобом юридичного захисту. Так, Суд знову заявляє про те, що в італійській правовій системі фізична особа не має права звернутися безпосередньо до Конституційного суду для перевірки конституційності закону. Тільки суд, який розглядає справу по суті, має право зробити запит до Конституційного суду, на прохання однієї зі сторін або за власною ініціативою. Відповідно така заява не може бути засобом, вичерпання якого вимагається згідно із ст. 26 Конвенції (див.: *mutatis mutandis*, рішення *Brozicek v. Italy* від 19 грудня 1989 року, серія А, № 167, стор. 17, пункт 34³², і рішення *Padovani v. Italy* від 26 лютого 1993 року, серія А, № 257-В, стор. 19, пункт 20³³, *Spadea i Scalabrino v. Italy*, № 12868 / 87, 28 вересня 1995 року³⁴).

³² Рішення ЄСПЛ «Брозічек проти Італії» (*Brozicek v Italy*), 10964/84, 19 грудня 1989 року. URL: <https://textbook.com.ua/pravo/1474639535/s-5?page=28>.

³³ Рішення ЄСПЛ у справі *Padovani v. Italy* від 26 лютого 1993 року, серія А, № 257-В, стор. 19, пункт 20. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Padovani%20v.%20Italy%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-57812%22%7D>.

³⁴ Рішення ЄСПЛ у справі «Спадея та Скалабріно проти Італії» (*Spadea and Scalabrino v. Italy*), заява № 12868/87, від 28 вересня 1995 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>

Необхідно нагадати, що аналогічна ситуація існувала до набуття законної сили положень законодавством України щодо внесення змін та доповнень до процесуальних кодексів, наприклад, згідно із ч. 5 ст. 9 КАС України, у разі виникнення в суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акту Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акту.

Так, у справі «Проніна проти України»³⁵, враховуючи вищенаведене правове регулювання, ЄСПЛ нагадав, що Конвенція не гарантує право на доступ до такого суду, який має повноваження позбавляти чинності чи скасовувати закон або давати закону офіційне тлумачення (див. рішення Суду у справах «Gorizdra v. Moldova» від 2 липня 2002 року³⁶, «James and others v. the United Kingdom» від 21 лютого 1986 року³⁷). Конвенція також не забезпечує право передавати справу, яка розглядається судом, до іншого національного чи міжнародного органу (див. рішення Суду у справі «Соєме and others v. Belgium»³⁸). У правовій системі України, в якій фізичній особі не надано право індивідуального звернення до Конституційного Суду України, саме національні суди повинні відслідковувати питання про відповідність правових актів Конституції, а у разі виникнення сумнівів щодо такої відповідності – ініціювати відповідне конституційне провадження.

Цей висновок ЄСПЛ зробив ще до впровадження змін до Конституції, а саме статті 151-1 щодо права на звернення із конституційною скаргою та нової редакції КАС України, якою суду надано право при розгляді справи не застосовувати закон чи інший нормативний акт, який за висновком суду суперечить Конституції України, вимагаючи лише після вирішення справи по суті, звернення до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання

eng#{«fulltext»:[«Spadea%20and%20Scalabrino%20v.%20Italy»],«documentcollectionid2»:[«GRANDCHAMBER»,«CHAMBER»],«itemid»:[«00».

³⁵ Рішення ЄСПЛ у справі «Проніна проти України» (див. резюме). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125693>.

³⁶ Рішення ЄСПЛ у справі «Gorizdra v. Moldova» від 2 липня 2002 року. URL: <http://echr.ketse.com/doc/53180.99-en-20020702/view/?fbclid=IwAR2etR48FBVqjm7Mgji0TG1po6bY3AhdS9OiKv1DugttlPsCJ1ZcU-Y4Mzk/>.

³⁷ Рішення ЄСПЛ у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» (Case of James and others v. the United Kingdom) від 21 лютого 1986 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_180.

³⁸ Рішення ЄСПЛ у справі «К'юам та інші проти Бельгії» («Соєме and others v. Belgium») від 22 червня 2000 року. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=255>.

щодо конституційності закону чи іншого правового акту, що віднесено до юрисдикції Конституційного Суду України;

ЄСПЛ зазначає, що зобов'язання вичерпати національні засоби юридичного захисту вимагає від заявників нормального використання засобів правового захисту, які доступні й достатні щодо їх скарг за Конвенцією. Існування розглянутих засобів правового захисту має бути достатньо виразним не тільки в теорії, а й на практиці, в іншому випадку їм буде не вистачати необхідної доступності та ефективності (див.: Akdivar and Others, § 66³⁹, і Vučković i Others, § 71⁴⁰). Щоб бути ефективним, засіб правового захисту має бути спроможний виправити безпосередньо оспорюване положення і має пропонувати розумні перспективи успіху (див.: Sejdovic v. Italy [GC], № 56581/00, § 46, ECHR 2006-II⁴¹; Vučković i Інші, згадані вище, § 74 і Балог проти Угорщини, № 47940/99, § 30 20 липня 2004 року⁴²).

Отже, для вичерпання засобів юридичного захисту при вирішенні питання прийнятності скарги до ЄСПЛ буде передбачатися доведення факту вказаного звернення та отримання за ним остаточного судового рішення, позаяк правова система в Україні, де існує право на безпосереднє звернення до Конституційного Суду для перевірки конституційності закону, з точки зору практики ЄСПЛ відносно справ за участю інших держав, визнається ефективним засобом юридичного захисту.

Враховуючи вищезазначене, вже неможливо стверджувати, що КСУ не є судом у повному сенсі цього поняття при розгляді конституційних скарг, а тому виникає потреба:

- по-перше, у детальнішій процесуалізації конституційного провадження із тенденцією до уніфікації деяких положень Закону із положеннями процесуальних кодексів;
- по-друге, таку уніфікацію потрібно здійснити разом із безумовним додержанням процесуальних строків їх розгляду, бо в іншому випадку цей засіб юридичного захисту створюватиме тільки перешкоди у реаліза-

³⁹ Рішення ЄСПЛ у справі «Акдивар та інші проти Турції» (Akdivar and Others), від 16 вересня 1996 року (скарга № 21893/93) [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/akdivar-i-drugie-protiv-turcii-postanovlenie-evropejskogo-suda/>.

⁴⁰ Рішення ЄСПЛ у справі «Вучкович та інші проти Сербії» (Vučković and Others v. Serbia) від 28 серпня 2012 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-112706%22>}/.

⁴¹ Рішення ЄСПЛ у справі «Сейдович проти Італії» (Sejdovic v. Italy) заява № 56581/00 від 10 листопада 2004 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/SO1360>.

⁴² Рішення ЄСПЛ від 20 липня 2004 року у справі «Балог проти Угорщини» (Balogh v. Hungary), заява № 47940/99. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22Balogh%20v.%20Hungary%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-61931%22>}/.

ції громадянами права на справедливий суд та унеможливилюватиме вчасне звернення до ЄСПЛ.

Строки конституційного провадження, встановлені ст. 75 Закону України «Про Конституційний Суд України», згідно з якою строк конституційного провадження не повинен перевищувати шість місяців, якщо інше не встановлено цим Законом; строк конституційного провадження не може перевищувати один календарний місяць для справ:

1) про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

2) за зверненням Президента України щодо конституційності актів Кабінету Міністрів України відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 106 Конституції України;

3) щодо яких Сенат, Велика палата КС визнали конституційне провадження невідкладним.

Практика конституційного провадження свідчить про недотримання КС України строків, встановлених Законом, незважаючи на те, що майже кожна справа, що знаходиться у його провадженні, має велике суспільне значення не тільки для правовідносин, їх правової визначеності, а й для подальшого звернення до ЄСПЛ з питань порушення прав та свобод, гарантованих Конвенцією.

Можливими додатковими заходами для вирішення вказаної вище проблеми надмірної тривалості конституційних проваджень може бути більш чітке визначення процедури розгляду із зазначенням конкретних строків на кожній стадії провадження, їх скорочення до трьох днів для вирішення питання про повернення та/або відкриття провадження, передача права призначення дати засідання – Колегії.

Оскільки § 13 Регламенту КСУ передбачає тільки можливість звільнення Судді з посади у разі вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді, для вдосконалення балансу стримування та противаги вважаємо за необхідне розширення видів дисциплінарної відповідальності та запровадження такого виду, як догана із позбавленням частини суддівської винагороди на період до 6 місяців, за невиконання чи неналежає виконання ним своїх службових обов'язків щодо строків розгляду справи з неповажних причин. Вказаний вид може бути застосований за ініціативою суб'єкта призначення, що має бути обов'язково розглянута за поданням постійної комісії з питань регламенту та етики Суду, якою проведено відповідне службове розслідування, на спеціальному пленарному засіданні КСУ більшістю від загального складу шляхом таємного голосування.

Згідно зі ст. 57 Закону України «Про Конституційний Суд України» звернення до Суду надсилаються поштою або подаються безпосередньо до Секретаріату. Попередню перевірку звернень до Суду здійснює Секретаріат. Якщо конституційна скарга за формою не відповідає вимогам цього Закону, керівник Секретаріату повертає її суб'єкту права на конституційну скаргу. Повернення конституційної скарги не перешкоджає повторному зверненню до Суду з дотриманням вимог цього Закону.

Порядок прийняття звернень до Конституційного Суду України (надалі – Суду) визначено Главою 4 його Регламенту.

Так, § 39 Регламенту визначає порядок приймання, реєстрація та попередня перевірка звернень до Суду, а саме :

1. До розгляду в Суді приймаються звернення до Суду від суб'єктів права на такі звернення, визначених ст. 52, 54, 56 Закону.

2. Конституційні подання за формою і змістом повинні відповідати ст. 51, 52, ч. 1 ст. 74 Закону.

3. Конституційні звернення за формою і змістом повинні відповідати вимогам, встановленим ст. ст. 53, 54, ч. 1 ст. 74 Закону.

Конституційні звернення щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, подаються в строк, визначений ст. 79 Закону.

4. Конституційні скарги за формою і змістом повинні відповідати вимогам ст. 56, ч. 1 ст. 74 Закону та вважаються прийнятними за умов, визначених ст. 77 Закону.

5. Звернення до Суду надсилаються поштою або подаються безпосередньо до Секретаріату.

6. Звернення до Суду безвідносно до форми невідкладно реєструються Секретаріатом шляхом внесення інформації про них до автоматизованої системи «Документообіг КСУ» із проставленням автоматично сформованого унікального реєстраційного індексу, дати та часу надходження.

7. Інформація про звернення до Суду із зазначенням дати надходження та реєстраційного номера кожного з них розміщується на Веб-сайті.

8. Секретаріат перевіряє конституційні скарги на відповідність за формою вимогам Закону впродовж одного робочого дня з дня їх реєстрації.

9. Конституційне подання, конституційне звернення, а також конституційна скарга у разі її відповідності за формою вимогам Закону після попередньої перевірки, але не пізніше наступного робочого дня з дня реєстрації, передається судді-доповідачу згідно з розподілом.

§ 40 Регламенту визначає порядок повернення конституційних скарг, а саме :

1. Якщо конституційна скарга за формою не відповідає вимогам Закону, керівник Секретаріату повертає її суб'єкту права на конституційну скаргу із зазначенням, яким вимогам Закону вона не відповідає.

2. Конституційна скарга щодо справи, остаточне судове рішення в якій набрало законної сили раніше 30 вересня 2016 року, повертається керівником Секретаріату суб'єкту права на конституційну скаргу.

3. Повторно надіслана конституційна скарга реєструється й опрацьовується в порядку, визначеному § 39, § 41 Регламенту.

Згідно із ч. 2 § 41 Регламенту конституційні скарги, які за формою не відповідають вимогам Закону і повертаються суб'єктам права на конституційну скаргу керівником Секретаріату, між суддями Конституційного Суду не розподіляються.

Враховуючи вищевказані положення Закону та Регламенту, незважаючи на попередню оцінку ефективності процедури, зроблену ЄСПЛ, очевидним є факт, що первинну перевірку конституційної скарги та її повернення, у разі невідповідності формі, зазначеної у Законі, здійснює Секретаріат Суду, який, по-суті, з допоміжного органу перетворений на орган, що здійснює процесуальну діяльність замість суддів КСУ при прийнятті рішень щодо повернення конституційної скарги – вказане потребує негайного вдосконалення та передачі повноважень щодо повернення – Колегії із залишенням за Секретаріатом лише допоміжної функції.

Крім того, щоб, з точки зору розумного, обізнаного, законотворчого та неупередженого спостерігача, не залишалось сумнівів у справедливості процедури розподілу справ між суддями, вважали б за доцільне запровадження автоматизованої системи розподілу справ між суддями.

Отже, до суб'єктивних функцій КСУ належить забезпечення ним тлумачення відповідних положень Основного Закону України у спосіб, що призводить до наслідків, сумісних з принципами Конвенції, з точки зору тлумачення їх у світлі практики ЄСПЛ;

– конституційна скарга стає механізмом реалізації міжнародних зобов'язань держави;

– компетентність суддів загальної юрисдикції, у тому числі обізнаність щодо правової природи конституційних прав, є конституційною вимогою призначення на посаду судді та необхідністю для вирішення справ, де суд може дійти висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України;

– для вичерпання засобів юридичного захисту при вирішенні питання прийнятності скарги до ЄСПЛ передбачатиметься доведення факту вказаного звернення та отримання за ним остаточного судового рішення, позаяк правова система в Україні, де існує право на безпосереднє звернення до Конституційного Суду для перевірки конституційності закону, що визнається ефективним засобом юридичного захисту;

– проблема тривалості конституційного розгляду має вирішуватись комплексно, а саме :

а) більш чітким визначенням процедури розгляду із зазначенням конкретних строків на кожній стадії провадження, їх скорочення до трьох днів для вирішення питання про повернення та/або відкриття провадження;

б) передачею права призначення дати засідання – Колегії Суду;

в) розширенням видів дисциплінарної відповідальності та впровадженням такого виду, як догана із позбавленням частини суддівської винагороди на період до 6 місяців, за невиконання чи неналежне виконання ним своїх службових обов'язків щодо додержання строків розгляду справ з неповажних причин;

г) передачею повноважень щодо повернення конституційної скарги – Колегії Суду із залишенням за Секретаріатом лише допоміжної функції;

д) впровадженням автоматизованої системи розподілу справ між суддями.